

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR V

VOLUME 5

Accepted on December 27th 2016, at the 10th meeting of the SASA Department of
Language and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević-Dorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2017

ISSN 2335-0121

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА V

БРОЈ 5

Примљено на X скупу Одељења језика и књижевности
од 27. децембра 2016. године, на основу рецензија академика
Насе Милошевић-Ђорђевић и академика *Предрага Пићера*

Уредник
академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2017

© Српска академија наука и уметности, 2017

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је академик Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године. У трећем броју објављени су текстови са Трибине из 2014. године. У четвртном броју су текстови са Трибине из 2015. године.

Прилози се објављују без измена. Дати су наслови где их није било на саопштењима.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
19. I 2016 – 13. XII 2016.

Уредник
академик Миро Вуксановић

Стручни сарадник
Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Plasma electronics : applications in microelectronic device fabrication / Toshiaki Makabe, Zoran Lj. Petrović</i>	11
<i>ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ. Књ. 1–2, Зборник у часи Мирјане Живојиновић / уредници Бојан Миљковић, Дејан Целебџић</i>	29
<i>Сенїандрејски зборник. [Књ. 1–4] / уредници Дејан Медаковић, Динко Давидов</i>	41
<i>Деїињсїво / Динко Давидов</i>	41
<i>Научно наслеђе Радомира Д. Лукића : зборник радова са научної скуїа одржаног 11–12. децембра 2014. / уредници Данило Басїа, Сима Аврамовић</i>	51
<i>Фази линївисїика / Милораг Радовановић</i>	65
<i>Наїїиси исїоријске садржине у зидном сликарсїву. Том 1, XII–XIII век / Гојко Субоїић, Бојан Миљковић, Ирена Шїадијер, Ида Тої</i>	81
<i>Моћ и їревласї : Тукидидова їолиїичка мисао / Косїа Чавошки</i>	93
<i>Оїашевић / [їексїови] Ирина Субоїић, Бранислав Димїиријевић, Јован Чекић</i>	105
<i>Три їоеме / Маїија Бећковић</i>	119

Дан Библиоџеке САНУ џосвећен Вуку Сџефановићу Караџићу	137
Вук Сџефановић Караџић : (1787–1864–2014) / уредник Нага Милошевић-Ђорђевић	137
Светиџи Ђирило и Меџодије и словенско џисано наслеђе : 863-2013 / [уредници Јованка Раџић, Викџџор Савић]	157
Образовање : развојни џџџенџијал Србије : зборник радова са научноџ скуџа одржаноџ 23. и 24. новембра 2012. џодине / уредник Александар Косџић	169
Двесџа џодина од рођења Јосифа Панчића / уредник Владимир Сџевановић	183
Флора бриофџија Србије. [Књ.] 1, Тресеџнице (Sphagnophyta) / Марко Сабовљевић ; уредник Владимир Сџевановић	183
Ономасџика ценџралноџ Косова / Милеџа Букумирић ; џлавни уредник Александар Лома	207
Ономаџолошки џрилози. [Књ.] 22 / џлавни уредник Александар Лома	207
Први балкански раџи 1912–1913 : исџоријски џроцеси и џроблеми у свеџлосџи сџџџоџишњеџ искусџва / уредник Михаило Војводић	225
Глас Одељења исџоријских наука САНУ (џосвећен академику Владимиру Сџџџанчевићу) / уредник Љубомир Максимовић	225
Зборник радова у часџ академику Десанки Ковачевић Коџић / џлавни уредник Рајко Кузмановић	240
Докџџор Владан Ђорђевић : џедесеџџоџишњеџца књижевноџа рада : 1860 – 25. фебруар – 1910 / Војислав М. Субџић	252
Прилози за исџорију хемаџологије у Србији / Радоје Чоловић, Милица Чоловић, Наџџашиа Чоловић	252

<i>На крају њуџа / Дејан Десџић ; уредник Милан Лојаница</i>	<i>273</i>
<i>Унајређење села у брдско-џланинским џодручјима Србије / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Унајређење џчеларсџива у Србији / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Образовање за модерну џољојривреду : зборник радова са научној скуја, Шабац, 27. мај 2016. Година / уредник Драјан Шкорић</i>	<i>291</i>
<i>Академске беседе. Књ. 1 / уредник Миро Вуксановић</i>	<i>310</i>
<i>Прејиска Лодовика Бекаделија, надбискуја дубровачкој (1555–1560) / Снежана Милинковић, Никша Сџијичевић ; уредник Слободан Грубачић</i>	<i>315</i>
<i>Зборник Инсџијџуџа за срџски језик САНУ. [Књ.] 3, Срџски језик и акџуелна џијџања језичкој џланирања / уређивачки одбор Иван Клајн, Предрај Пџијер, Срејџо Танасић ; џлавни уредник Срејџо Танасић</i>	<i>329</i>
<i>Именик ауџора, уредника и џоворника</i>	<i>352</i>

Образовање : развојни потенцијал Србије : зборник радова са научног скупа одржаног 23. и 24. новембра 2012. године / уредник Александар Костић. – Београд : САНУ, 2015

Говорили: дописни члан Александар Костић
проф. др Иван Ивић
проф. др Ана Пешикан

У Београду, уторак 7. јун 2016. у 13 часова

ОБРАЗОВАЊЕ ЈЕ НА ЧЕКАЊУ

Данас на нашој дванаестој Трибини у овој години, уважени часници, чланови и гости САНУ, скрећемо пажњу на књигу која има три дела. У њој су радови с научног скупа о образовању као развојном потенцијалу Србије, потом дословно пренета расправа с округлог стола о условима који ће омогућити да образовање „постане један од најважнијих ресурса развоја Србије“ и, на крају, анализа анкете и одговори педесетак људи који не раде у школском систему. Тамо, у анкети која је тражила мишљења о основној улози образовања и неопходним условима за њено остварење, овај писац је рекао:

Недавно сам запазио два податка, један из основне школе, други са факултета. Први податак каже да су ученици седмог разреда, њих тридесет, имали домаћи задатак да кажу своја тумачења и утиске о прочитаној књизи из лектире. Само двоје ђака урадило је послвић самостално, а двадесет и осам ђака је донело исте текстове, узете с интернета. Наставница је све признала као испуњену обавезу.

Други податак каже да је недавно на нашем локалном универзитету,

у једном дану, промовисано осамдесет доктора наука. Неко је проверио њихове радове и нашао да нису штедели у превођењу с интернета и да су се врло успешно самоцитирали.

Оваква два податка не би требало да буду део основне улоге образовања у Србији, јер није реч о правом образовању.

Да би се отклонило преписивање, нечитање и неуко приказивање научних резултата, неопходно је да учитељи, наставници и професори пажљиво прате и прегледају радове својих ученика. Тада би нечитање било кажњиво, а преузимање туђег знања недопустиво. Или обрнуто. Тада не бисмо имали људе са дипломама без образовања. То је много горе од образовања без дипломе.

Ово је учесник анкете казао пре четири године када је усвојена стратегија о образовању. Било би занимљиво да наведе примере о којима је слушао после поменутих анкета. Међутим, не мислим да бисмо чули нешто непознато. Напротив.

О Зборнику ће говорити главни аутори у њему, професори универзитета др Иван Ивић и др Ана Пешикан, после њих и уредник дописни члан САНУ Александар Костић.

(Реч уредника Трибине)

М. В.

АЛЕКСАНДАР КОСТИЋ

ПРИКАЗ ЗБОРНИКА *ОБРАЗОВАЊЕ*

Зборник који је пред нама изашао је 2015. године и садржи радове саопштене на скупу под насловом „Образовање: развојни потенцијал Србије“, који је одржан новембра месеца 2012. године. Зборник се састоји из три дела. У првом делу дати су радови саопштени првог дана скупа, на коме су излагачи по позиву дали анализу како тренутног стања образовања у Србији тако и услова под којим би образовање могло да буде покретач развојних процеса у нашој земљи. У другом делу Зборника дати су ауторизовани транскрипти са округлог стола који је одржан другог дана скупа, на коме је десетак уводничара изложило специфичне проблеме везане за образовање који нису размотрени на пленарним излагањима. Најзад, трећи део Зборника садржи анкету у којој је четрдесетак јавних личности дало своје мишљење о улози образовања и условима под којима би оно могло да постане покретач развоја Србије.

За разлику од већине скупова и пратећих зборника, скуп посвећен образовању и Зборник који је пред нама део су дугорочног пројекта САНУ, а садржај и концепција скупа и Зборника остају недоречени без увида у шири контекст пројекта о коме је реч. Дозволите ми стога да укратко изнесем основне идеје којима смо били вођени приликом организације овог скупа, из којих се јасније назире логика структуре и садржаја Зборника који је пред нама.

У покушају целовитијег сагледавања стања у коме се Србија данас налази, са намером да се кроз темељну анализу различитих аспеката друштвеног живота нагесте стратешки правци развоја који би Србију учинили стабилнијом и просперитетнијом заједницом, Одељење друштвених наука, тачније, његов Одбор за филозофију и друштвену теорију, покренуо је циклус скупова под насловом „Стратешки правци развоја Србије у XXI веку“. Основни циљ тог циклуса је да се са стручног, научног и вредносног аспекта размотри пет кључних области на којима почива свако уређено друштво. То су образовање, наука, култура, економија и државно уређење. У пресеку координата тих области, надамо се, могла би се назрети целовита слика стања српског друштва у овом тренутку, али и увиди из којих би се могле извући поуке за будуће деловање.

Међутим, тај покушај добија свој пуни смисао тек када се у целини сагледа међузависност ових области. Свака од њих, узета појединачно, даје непотпуну, парцијалну слику, и ма колико темељно била обрађена, она остаје ван контекста и не пружа увид у ширу органску повезаност са осталим областима, без чега није могуће њено дубље разумевање. Тако је, на пример, проблеме образовања тешко разумети ако се не узму у обзир економски потенцијали и потребе друштва; питања научног развоја остају недоречена без јасне повезаности са образовањем и привредом; стање у култури постаје замагљено ако не постоји визија државе која у њој препознаје једну од кључних полуга за очување и промовисање националног и државног идентитета; економска питања завршавају у академским расправама ако не постоји дугорочна стратегија развоја државе и друштва. Тек увид у међузависност поменутих области пружа могућност поузданије дијагнозе стања у друштву, а самим тим и назнака могућих правца деловања. Стога би серију од пет скупова, од којих би сваки био посвећен једној од поменутих области, требало посматрати као јединствену целину из које ће, надамо се, бити могуће назрети целовиту слику стања Србије у овом времену, као и пожељне и могуће правце њеног даљег развоја.

Свакој од пет поменутих области био би посвећен посебан скуп на коме би се дао преглед тренутног стања, идентификовали проблеми

и, што је од посебног значаја, дала дугорочна пројекција пожељног и реалног развоја која би имала не само оперативни карактер већ би указивала на повезаност са осталим областима које су захваћене овим циклусом, али и са другим областима које су релевантне за њихово боље разумевање.

После сваког скупа штампао би се зборник радова и транскрипата са округлог стола, а први зборник у низу је пред нама. Пет зборника посвећених кључним сегментима савременог српског друштва представљали би целину која би била не само документ о времену у коме се Србија данас налази већ и сведочанство о томе како је српска елита видела стање у коме се налазе народ и држава, и шта је предлагала као могуће правце деловања. Било би то и сведочанство о томе да је САНУ у овом драматичном времену била активни чинилац у решавању проблема и да је рекла своју реч у оквирима и на начин који јој приличи.

Дозволите ми сада да укратко прикажем Зборник који је пред нама. На почетним странама Зборника налазе се радови Ивана Ивића и Ане Пешикан у којима је дата детаљна анализа предуниверзитетског образовања. У студији под насловом „Образовање као развојни ресурс: стратешки поглед“ проф. Ивић разматра стратешке проблеме образовања у Србији, постављајући питање да ли садашњи систем образовања ствара довољан број потребних кадрова и да ли нове генерације у систему образовања добијају потребна знања и компетенције. Статистички показатељи и анализе образовног система на предуниверзитетском нивоу показују да предшколским васпитањем нису обухваћене управо оне категорије деце којима је то најпотребније за бољи улазак у образовни систем, а у току предуниверзитетског образовања долази до осипања у коме се изгуби око 30% ученика. Посебно забрињавају подаци о квалитету образовања који показују да су компетенције које се стичу у току предуниверзитетског образовања сумњивог квалитета.

Рад Ане Пешикан „Предуниверзитетско образовање и васпитање у Србији: стање, изазови и правци развоја“ директно се надовезује на рад проф. Ивића. У њему проф. Пешикан даје детаљну анализу образовних нивоа предуниверзитетског образовања у Србији, при чему се сваки од образовних нивоа разматра у односу на обухват ученика, квалитет, релевантност и ефикасност образовања. Посебну вредност ове студије чине квантитативни показатељи настали током вишегодишњег темељног испитивања предуниверзитетског образовања у Србији.

Студија проф. Вере Дондур „Стање и перспективе високог образовања“ посвећена је високом образовању. У њој је дата анализа стања у високом образовању, а посебна пажња посвећена је изазовима пред којима се налази високо образовање у реформским и транзиционим променама. Поред навођења студијских програма, броја студената и

наставног особља, у овој студији дат је и преглед научноистраживачке делатности у високом образовању, а посебна пажња посвећена је начину његовог финансирања.

У раду под насловом „Стратегија развоја образовања у наредним деценијама која би омогућила да оно постане значајан развојни ресурс Србије“ проф. Радмила Маринковић Недучин даје преглед аналитичких показатеља неопходних за евалуацију остваривања образовне функције високог образовања, са посебним освртом на друштвену улогу универзитета у Србији.

Однос образовања и привреде детаљно је анализиран у студији проф. Властимира Матејића под насловом „Образовање и привредни развој Србије“ у којој су јасно назначене кључне околности које су потребне да би се знање уистину користило као развојни ресурс. Проф. Матејић наводи секторе који би требало да чине будућу привредну структуру, извор запослености, као и технологије на којима би се заснивао технолошки развој Србије, при чему је посебна пажња посвећена развојној интеракцији и интеграцији образовног, научноистраживачког и привредног система Србије.

Утицај глобализације на образовни систем размотрен је у студији академика Владимира Костића под насловом „Глобализација и образовање“, у којој се констатује да глобализација представља један од фундаменталних изазова са којима се данас суочава високо образовање. Глобализација се манифестује кроз стандардизацију процеса учења путем информационах технологија, али и кроз развој глобалне истраживачке културе и мрежа. Уочљива је тежња, сматра академик Костић, да се високо образовање стави у контекст приватног добра, што доводи до тога да комерцијални моменат постаје доминантни покретач образовања.

Последњи рад у овом Зборнику посвећен је образовној политици Србије у XIX веку. Проф. Љубинка Трговчевић у свом раду „Српска држава, образовање и нека питања националне интеграције у XIX веку“ разматра функцију образовања у модерним националним државама насталим у XIX веку у којима је оно било важан интеграциони чинилац. Ту појаву проф. Трговчевић прати на примеру Србије у којој је један од задатака образовања била и хомогенизација нације, која се спроводила увођењем стандардизованог књижевног језика, укључивањем све већег броја деце у државни просветни систем, неговањем вредности хришћанства као обележја српске нације итд. Посебна пажња у овој студији посвећена је образовној политици која се огледа кроз финансирање образовања и односу ондашње српске елите према образовању.

Седам екстензивних студија посвећених кључним аспектима образовања, као и ауторизовани транскрипти излагања на округлом сто-

лу у којима су размотрени специфични проблеми образовања, чине овај Зборник драгоценим сведочанством о стању образовања у Србији на почетку новог миленијума. С обзиром на то да је овај Зборник изашао са значајним закашњењем, могло би се помислити да је претходно изложена идеја о циклусу скупова остала само лепа замисао која је већ на првом кораку почела да посрће. Међутим, овај циклус не само да је заживео већ је у међувремену добио и дугорочнији подстицај. Прошле године одржан је други скуп из овог циклуса посвећен науци, под насловом „Наука: стање, стратегија, перспективе“. Зборник са овог скупа требало би да се појави крајем ове године, када ће се одржати и трећи скуп посвећен култури, чији је наслов: „Култура: основа државног и националног идентитета“.

Током припреме ових скупова сазрела је идеја да циклус од пет скупова постане трајна активност САНУ чиме би се сваких пет година добио увид у стање у поменутиим областима. Тиме би у оквиру САНУ сваке године било разматрано једно од кључних подручја развоја Србије, чиме би ова активност, надамо се, постала препознатљив пројекат САНУ уз пратеће зборнике који би, као што је речено, временом постали сведочанство не само о ангажману САНУ већ и о начину на који српска елита у овом времену разматрала кључне аспекте развоја земље.

ИВАН ИВИЋ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ОБРАЗОВАЊА: МОГУЋНОСТИ И РЕАЛИЗАЦИЈА

Ово моје излагање је поглед са стране на једну делатност САНУ – на низ научно-стручних скупова о неким од најважнијих националних проблема Србије – и зато ће можда бити различито од уобичајених образаца излагања на промоцијама.

Мислим да је организовање тог низа скупова прави начин друштвеног ангажовања САНУ. Излагање је засновано на мом учешћу у организацији првог од тих скупова који је био посвећен проблемима образовања.

Зборник САНУ који представљамо данас је главни исход једног дводневног научно-стручног скупа о образовању као развојном ресурсу Србије, који је одржан у САНУ 23. и 24. новембра 2012. године.

Тај скуп је одржан после усвајања *Стратегије развоја образовања Србије до 2020. године* и један од циљева одржавања тог скупа је био да подржи процес примене те *Стратегије*.

Уједно, то је био први из низа научно-стручних скупова САНУ који

је предложио дописни члан САНУ Александар Костић из Одељења друштвених наука. Тај низ скупова треба да се бави кључним стратешким проблемима Србије (образовање, наука, култура итд). Из те чињенице је проистекао још један додатни циљ тог скупа – да дефинише образац тог низа скупова.

Концепција тог скупа се заснивала на следећим полазним поставкама:

- Третирање образовања као једног од најважнијих развојних ресурса којима Србија располаже за свој развој.
- Из тог разлога важно је избећи ускосекторску концепцију образовања, тј. бављење само специфичним проблемима образовања (који су и сами по себи огромни) већ темељно размотрити односе образовања са другим секторима (привредни, социјални и културни развој, значај образовања за одржавање и развој националног и културног идентитета, значај за демократизацију земље).
- Из тих разлога је у средишту скупа била улога (чак и мисија!) образовања у друштву и отуд је проистекао и наслов скупа *Образовање као развојни потенцијал Србије*.

Таква концепција скупа је веома стриктно примењена у дефинисању програма скупа и одабиру оних који су имали активну улогу на скупу (планирани и позвани предавачи на пленарним седницама, уводничари у дискусију о појединим темама, позвани учесници у дискусијама, активни учесници из различитих сектора). Основа за такав одабир активних учесника била је поставка да је образовање исувише озбиљна ствар да би била препуштена само стручњацима из области образовања и из образовних институција који често имају закривљен интересни поглед на проблеме образовања.

У циљу избегавања уобичајеног симпозијумског обрасца скупова и због састава учесника који долазе из различитих сектора, неопходно је било да се планира довољно времена за дискусије. Тако је читав други дан рада скупа био резервисан за озбиљне дискусије о кључним темама из програма скупа. Та дискусија је била усредсређена на проблем под којим условима образовање може стварно постати развојни ресурс Србије.

На дискусију су били позвани чланови САНУ из одговарајућих области, истраживачи у области образовања, високи представници државних институција, представници Привредне коморе Србије, привредници из државног и приватног сектора, стручњаци који су били ангажовани на изради стратегија развоја ван сектора образовања, културни радници. Основа за дискусију била су сва пленарна излагања са првог дана скупа, а за сваки блок дискусија били су планира-

ни компетентни уводничари. Било је остављено довољно времена за учешће у дискусији свих присутних учесника.

На скупу нису били изложени резултати једног наменски изведеног истраживања, у коме је позвано више од стотину истакнутих личности Србије из врло различитих области (а који се не баве директно проблемима образовања) да у писаној форми изнесу своје размишљање о функцији коју има образовање у Србији и под којим условима може да оствари ту функцију. Анализа те анкете укључена је у зборник који је настао на основу тог скупа.

Од одржавања скупа до штампања Зборника протекле су две године. То је довољно времена да се процени да ли је тај скуп имао неке учинке. Са жаљењем се мора констатовати да нема доказа да су остварени неки учинци јер то у великој мери зависи од оних који у области политике доносе одлуке за развој Србије у целини. То исто се може рећи и за учинке поменуте *Стратегије развоја образовања Србије до 2020. године* и за акционе планове за примену те *Стратегије*, иако је оба та документа усвојила Влада Републике Србије.

За овај поглед са стране то отвара озбиљна питања друштвеног ангажовања САНУ. Очигледно није довољно одржати озбиљан научно-стручни скуп и објавити зборник са тог скупа јер све то остаје у веома уским интелектуалним круговима. САНУ би морала пронаћи ефективније начине деловања у друштву (подразумева се да то не треба да буде политичко ангажовање) који су у складу са природом САНУ. Да ли то треба да буде снажнији наступ у јавности, израда практичних и применљивих препорука на основу закључака са скупова у САНУ, тражење сусрета са онима из државне управе који могу да допринесу остваривању тих препорука, тражење да у радним телима која се баве основним националним проблемима буду заступљени чланови САНУ и других стручњаци које САНУ ангажује у својим активностима, појачан рад академијских одбора као важне споне између Академије и јавности и доносилаца важних одлука?

АНА ПЕШИКАН

ОД СКУПА ДО ЗБОРНИКА: ШТА СЕ ДЕСИЛО У МЕЂУВРЕМЕНУ?

Било ми је задовољство да радим у Програмском одбору скупа и у уређивању Зборника с академиком Костићем и нескромно мислим да смо опослили добар посао. Професор Ивић је већ указао на то да

је подлога скупа била тада усвојена *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020* (даље у тексту: СРОС). Један од принципа израде СРОС био је интерресорски поглед на образовање, дакле, не само поглед изнутра већ и разматрање која је функција образовања у друштву и како она изгледа гледано са становишта других ресора (економије, културе, здравља и др.). У односу на СРОС скуп је отишао корак даље у сагледавању функције образовања у земљи из различитих перспектива, чему су посебно посвећена два дела Зборника. Један је транскрипт с округлог стола, који се држао другог дана скупа, а други анкета с одговорима педесетак виђених људи у Србији, који не раде у ресору образовања. Те саговорнике питали смо шта је функција образовања у Србији и како да се та функција реализује. У раду у коме се анализирају налази добијени анкетом истакнуто је да се сви испитаници слажу да се не може пренагласити значај образовања. Та спољна дијагноза стања у образовању горка је и тачна и сасвим у складу с резултатима стручних анализа у радовима у Зборнику, само што је то речено другим језиком, живо и упечатљиво и погађа јаче него научни дискурс.

„[...] Србија је конфузна, недефинисана, запуштена држава, упропашћене привреде, немоћних институција и лоше репутације и, сходно свему томе, земља неизвесне будућности.“ (Љ. Симовић)

„Овог тренутка систем образовања производи непотребне или неупотребљиве кадрове, који се морају додатно едуковати у предузећима. Систем образовања пре је посвећен очувању радних места у систему образовања, него самом образовању грађана.“ (С. Пауновић)

„[...] једина исплатива инвестиција коју ова пропала држава још може себи приуштити [...] и питање опстанка нације.“ (Г. Марковић)

„Где смо ми то данас? Да ли смо у стању да комуницирамо са светом или остајемо затворени у сопствене вилајете? На шта можемо да утичемо? [...] Да ли имамо свест шта представља наш идентитет? [...] Да ли имамо свест о томе да се нема шта одбранили ако се не сачува културна баштина и не подржава културна продукција једне нације, земље, поднебља?“ (Б. Божовић)

„Ми се налазимо на рубу провалије од које нас дели само корак. Потпуни губитак националног идентитета, који је замењен јефтиним преварама које нуди национализам и кичерозним схватањем историје и прошлости уопште, удаљио нас је од реалности и спречава нас да сагледамо ситуацију у којој се налазимо. Само квалитетним и свеобухватним образовањем моћи ћемо да се ухватимо у коштац са горућим проблемима који нас море.“ (Г. Марковић)

У свом излагању академик Костић рекао је да је Зборник „драгоцену сведочанство о стању у образовању у Србији“. Мислим да је он много више од тога. Ако се данас осврнемо на оно што је речено на скупу и написано у Зборнику, прво се намеће питање да ли су зацртани правци развоја образовања у Србији и понуђена решења актуелни, „пију ли воду“ и данас се на то делом свог излагања осврнуо професор Ивић. Понуђени правци и решења прошли су пробу времена, нису изгубили на актуелности, важе и даље, а посебно још увек важи методологија, приступ развоју образовања који је:

- холистички, на образовање се гледа као на целовит систем од вртића до докторских студија и доживотног образовања;
- интерресорни, промишља се о улози образовања у развоју друштва, и на образовање се гледа у односу на друге ресурсе; и
- системски, при разматрању сваког појединачног решења или мере сагледавају се њихове реперкусије на систем у целини и конкретна решења се анализирају у односу на мисију и функцију образовног нивоа за који се решење доноси.

Наш народ има изреку: „Свако зло за неко добро“. Добра страна чињенице да промоција Зборника није раније направљена јесте то што данас имамо отклон и можемо увидети где смо сада у односу на оно што је написано. То нам, пак, омогућава да одговоримо на питање да ли су одлуке у образовању, у међувремену доношене, у складу са стратегијом коју је донела Влада, те с оним што је изнето на скупу и што је забележено у Зборнику који данас промовишемо. Осврнула бих се, због тога, на оно што се дешавало од скупа до данас, нарочито на изазове који су се појавили у међувремену. Овај осврт, наравно, неће бити ни исцрпан ни систематски, улога му је да на кључним примерима илуструје природу дешавања у образовању од нашег скупа до данас.

Да кренемо од добрих вести. Изузетно добра мера био је захтев Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (даље у тексту: МПС) да сви нови пројекти у образовању морају јасно назначити где су у односу на СРОС и Акциони план за реали-

зацију СРОС, то јест, којој од планираних активности доприносе. Не знам тачно како је текла реализација, али је несумњиво реч о доброј системској мери која повезује ниво докумената с нивоом практичног деловања при реализацији намера планираних у тим образовним документима. Добра вест јесте и то да ће се у Србији поново спровести ПИСА испитивање ученика (The Programme for International Student Assessment), као један од начина за праћење и евалуацију квалитета образовања. На линији онога што је зацртано у СРОС и Зборнику налазе се и неки нови пројекти настали у међувремену, као што су, на пример, пројекти који се баве:

- осипањем ученика у Србији, које представља озбиљан изазов нашем образовању (пројекти: Спречавање осипања ученика из образовног система у Републици Србији, МПС, УНИЦЕФ и Центар за образовне политике; међународни Темпус пројекат Cross-sectoral cooperation focused solutions for preventing early school leaving (CroCooS), који у Србији реализује Образовни форум);
- подизањем квалитета наставе/учења на универзитету и променом улоге факултета у друштву (Темпус пројекат Building capacity of Serbian Agricultural Education to link with Society – CaSA, чији је координатор Пољопривредни факултет у Београду);
- побољшањем нутриционе вредности школских оброка (пројекат Horizont 2020: Školska ishrana u Srbiji /Strengthening European Food Chain Sustainability by Quality and Procurement Policy – Strength2Food/, који даје вредан допринос развоју здравих стилова живота наших ученика);
- обуком наставника средњих стручних школа за развој инструктивних материјала (Razvoj instruktivnih materijala za stručno obrazovanje /RIMSO/ – Supporting the policy and VET teachers practice related to the usage, design, development and upgrade of high quality instructional material – including online publishing, у реализацији Образовног форума и European Training Foundation /ETF/ и други).

Остаје отворено питање како да МПС препозна ове и сличне пројекте као важне и корисне лабораторије за пробно испитивање одређених решења и, још тежи проблем, како обезбедити да се иновације које буду проверене и покажу се ваљаним имплементирају у образовни систем.

- Нажалост, примера раскорака с духом скупа о образовању у САНУ и словом Зборника, много је више. Ево неколико илустративних примера:
- Промовисање дуалног образовања као правца реформе образо-

вања у земљи: ово је пример једног од најозбиљнијих раскорака. О карактеристикама дуалног образовања и потпуном несасгласју те оријентације образовног система с духом СРОС говорили смо у многим приликама. Овде ћу само подсетити да је проблем дуалног образовања двострук: немамо привреду која може да искористи или подржи тај вид образовања, а тај вид образовања по својој природи не може допринети опоравку и развоју земље. То једино може квалитетно образована и васпитана интелектуална елита, која се углавном школује у четворогодишњим средњим општим и уметничким школама и високом образовању.

- Нови закон о уџбеницима и стандарди квалитета уџбеника које је након тога донео министар такође нису у складу са духом СРОС и Зборника. Главни проблем када је о овом закону реч јесте то што он не установљава механизме који ће водити подизању квалитета уџбеника, а важан механизам који је предложен (стандарди квалитета уџбеника) реализује се на погрешан начин. Израда стандарда квалитета уџбеника јесте високо експертски посао за који ми у земљи имамо стручњаке, но, Завод за унапређивање образовања и васпитања (ЗУОВ) расписао је за тај посао тендер на коме је формирана комисија без неопходних компетенција. Исход је лош и рађаће лоша даља решења. Ти стандарди квалитета које је израдила комисија ЗУОВ-а разматрани су на неколико седница Националног просветног савета и у два наврата нису изгласани. Након тога их је, захваљујући „правној вратоломији“, донео министар. Изгледаће као самохвала, али мали тим окупљен око професора Ивића радио је на овом питању од 2003. године и круна тог рада јесу развијени стандарди квалитета уџбеника, који су публиковани и имали су три издања на српском језику, а њихову прерађену и допуњену верзију за међународно тржиште издао је на енглеском језику Институт за међународно проучавање уџбеника „Георг Екарт“ у Брауншвајгу, водећа међународна институција за истраживања уџбеника. Тешко је разумети, када у земљи имамо експертизу за одређено питање, и то међународно потврђену, због чега је некористимо него непотребно трошимо ресурсе са сасвим предвидим слабим квалитетом исхода.
- Има и „ситнијих“ изазова попут новог предлога МПС да се мења план и програм наставе информатике у основној школи, што је управо данас на разматрању на Националном просветном савету. Сасвим је у реду да се размишља о питањима ква-

литета наставе/учења овог предмета и како га унапредити (нпр. обученост кадрова који је реализују, ИКТ писменост ученика, веће коришћење ИКТ за унапређивање наставе/учења, итд), али је проблем у приступу и методологији решавања ових питања, да се то питање разматра у контексту одређеног образовног нивоа и целине образовања, а не изоловано. Ако гледамо холистички, то би значило да се нужно морају разматрати ефекти тих планираних промена у настави информатике на остале делове система у оквиру основне школе и целине образовања. Тада би се нужно поставила питања попут ових: какаве ће то имати ефекте на наставу техничког образовања и васпитања (у оквиру којег се до сада реализовала настава информатике), на екологију (с којом је најчешће информатика у алтернацији као изборни предмет у школи), на здравствено стање ученика (јер је то још једна продужена седећа активност), да ли тежиште учења информатике треба да буде у основној школи (према истраживањима тежиште би требало да буде на старијим узрастима, средња школа и универзитет) и слично; Смањивање броја часова страних језика у основној школи. Ово је у колизији с кључним европским компетенцијама за 21. век, међу којима је ефикасна комуникација на матерњем и страном језику и морало би се опет разматрати у контексту целине образовања;

- Покретање питања о повећању броја часова ученицима од 5–8 разреда основне школе (оптерећење);
- Поменимо још само редуковање броја стручних сарадника по школама предвиђено новим правилником: с обзиром на то да је главна улога стручне службе бригаа о квалитету наставе/учења и факторима који утичу на њега (о чему се говори у СРОС), ова мера представља директно угрожавање квалитета процеса наставе/учења и још један пример како се зарад економске угрожава педагошка ефикасност.

Уместо закључка хтела бих да поменем коме би све могао користити овај Зборник: пре свега истраживачима образовања; затим студентима који имају неке предмете из психологије образовања; наставницима на свим образовним нивоима како би добили глобалнију слику о систему у коме раде; колегама у МПС при разматрању мера образовне политике и нових решења; члановима Националног просветног савета, Националног савета за стручно образовање и образовање одраслих и Националног савета за високо образовање, који би, по својој улози, требало да сагледавају целину образовања и да доносе одлуке имајући у виду функционисање система; потом свима онима који су заинте-

ресовани за актуелне проблеме развоја Србије данас, као и за питања независности земље, доброг коришћења потенцијала које имамо. Најзад, овај Зборник потребан је САНУ јер може послужити као оквир или репер за праћење онога што се дешава у ресору просвете. Ако би Зборник реализовао све те улоге, рад и труд уложени у његово издавање и у обликовање и организовање скупа „Образовање као развојни ресурс Србије“ добили би свој пуни смисао.